

SCI-CONF.COM.UA

SCIENTIFIC RESEARCH IN THE MODERN WORLD

**PROCEEDINGS OF VI INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
APRIL 6-8, 2023**

**TORONTO
2023**

SCIENTIFIC RESEARCH IN THE MODERN WORLD

Proceedings of VI International Scientific and Practical Conference

Toronto, Canada

6-8 April 2023

Toronto, Canada

2023

UDC 001.1

The 6th International scientific and practical conference “Scientific research in the modern world” (April 6-8, 2023) Perfect Publishing, Toronto, Canada. 2023. 596 p.

ISBN 978-1-4879-3795-9

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Scientific research in the modern world. Proceedings of the 6th International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Toronto, Canada. 2023. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/vi-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-scientific-research-in-the-modern-world-6-8-04-2023-toronto-kanada-arhiv/>.

Editor

Komarytsky M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: toronto@sci-conf.com.ua

homepage: <https://sci-conf.com.ua/>

©2023 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2023 Perfect Publishing ®

©2023 Authors of the articles

49. **Бурчак Л. В., Горшкова Л. М., Школа Р. В.** 312
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ
50. **Василега І. Д., Захорольська В. М.** 318
УПРАВЛІНСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ З ПОДОЛАННЯ
АНТИІННОВАЦІЙНИХ БАР'ЄРІВ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ
51. **Грінченко В. Г.** 326
ІНФОГРАФІКА ТА ІНТЕЛЕКТ-КАРТИ ПРИ ВИВЧЕННІ ІСТОРІЇ
УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ (НА ПРИКЛАДАХ
ТЕМАТИКИ ІЗ НОВІТНЬОГО ЧАСУ)
52. **Дубровська К., Криськів М.** 336
ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ПРОБЛЕМНОГО МЕТОДУ
ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПРИКМЕТНИКА НА УРОКАХ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
53. **Кілочок В. Р.** 345
РОЛЬ КОУЧИНГУ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНИХ
НАВИЧОК УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ
54. **Крадожон В. П.** 350
КОУЧИНГ ЯК ЕФЕКТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ
ВСЕБІЧНО РОЗВИНЕНОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО
ШКОЛЯРА
55. **Перебейнос В. Б., Пакулин С. Л., Феклистова І. С.,
Пакулина А. С.** 356
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СТРАХОВКИ И САМОСТРАХОВКИ
КАК ФАКТОР СНИЖЕНИЯ ТРАВМАТИЗМА И УЛУЧШЕНИЯ
ТЕХНИКО-ТАКТИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ САМБИСТОВ
56. **Романюк О. М., Романюк В. В., Рачковська В. В.** 367
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО
ПРОЦЕСУ З БІОЛОГІЇ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО
НАВЧАННЯ
57. **Ташкенбаєва О. М.** 374
РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ
ШКОЛИ ЗА ДОПОМОГОЮ КОУЧИНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
58. **Харченко І., Гелеверя К.** 379
РОЛЬ ТЕРМІНОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ МОВНО-
ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ ЮРИДИЧНОГО
ПРОФІЛЮ
59. **Шевченко С. М.** 384
МИКОЛА МІХНОВСЬКИЙ (1917-1924 РР.) ЯК ОДИН ІЗ
ПРЕДСТАВНИКІВ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО РУХУ
КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ
60. **Штурма М., Криськів М.** 388
ТВОРЧІ РОБОТИ НА СУСПІЛЬНУ ТЕМУ ЯК ЗАСІБ
ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ПРОБЛЕМНОГО МЕТОДУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПРИКМЕТНИКА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Дубровська Кароліна,

магістрантка

факультету філології та журналістики

Тернопільського національного педагогічного

університету імені Володимира Гнатюка

Криськів Мирослава,

кандидат педагогічних наук, викладач

кафедри української мови і методики її навчання

Тернопільського національного педагогічного

університету імені Володимира Гнатюка

Анотація. У статті здійснено аналіз використання проблемного методу навчання на уроках української мови, зокрема під час вивчення прикметника; розглянуто різноманітні підходи до визначення проблемно-пошукового методу навчання та визначено доцільність його використання. Запропоновано вправи та завдання із використанням проблемних питань та ситуацій, які сприяють розвитку пізнавального інтересу учнів, дають змогу удосконалювати вміння самостійно здобувати знання, глибше здійснювати підготовку до професійно зорієнтованого навчання в основній школі.

Ключові слова: проблемний метод, проблемно-пошукова діяльність, проблемна ситуація, українська мова, прикметник.

Завдання сучасної школи – створити такі умови для вивчення української мови, щоб учні вміли активно володіти нею як засобом спілкування, самовираження особистості, навчитися вільно висловлювати свої думки, а також навчити учня думати, аналізувати, робити висновки, приймати правильні рішення.

Увага дидактів, психологів спрямовується на те, щоб знайти місце в

процесі навчання для творчої, пізнавальної, проблемно-пошукової діяльності. Ефективним засобом активізації пізнавальної діяльності учнів, розвитку в них творчого мислення є створення ситуації, коли учні стикаються із проблемами, для вирішення яких у них немає готових зразків, і їм не дається вказівок про способи вирішення завдання: в таких ситуаціях учні змушені самі шукати рішення проблеми, роздумувати, самостійно здобувати знання. Такий метод навчання дістав назву проблемного.

Проблемно-пошукова діяльність – продумана взаємодія вчителя і учнів, коли педагог створює проблемні завдання, керує розумовою діяльністю школярів, а ті, в свою чергу, виявляють уміння застосовувати набуті знання в нестандартних умовах.

Відомий український лінгвіст Іван Ющук у статті «Роздум про мету викладання рідної мови в школі» слушно зауважує: «Є різні погляди на це. Одні основним завданням шкільного курсу мови вважають формування в учнів орфографічної, пунктуаційної й стилістичної вправності. Інші сенс викладання рідної мови в школі вбачають у розвиткові зв'язного мовлення учнів... Ще інші на перше місце ставлять бездоганне знання граматичних і правописних правил, точне формулювання їх» [4, с. 11]. Але водночас учений визначає дві основні мети: 1) виховання поваги до української мови, замилювання нею, потреби повсюдно користуватися нею; 2) розвивати мислення учнів.

Випускникові школи у складному дорослому житті треба буде передусім думати, аналізувати, робити висновки, приймати рішення. І наша мова, поряд з математикою, в цьому плані дає невичерпні можливості. Дуже важливу роль у навчанні дітей мислити відіграє саме проблемний метод, оскільки однією з його основних функцій є формування в учнів самостійності мислення, готовності до творчої діяльності. Щоб виховати в школярів таку готовність, необхідно залучати їх до самостійного пошуку, до розв'язання проблем і проблемних ситуацій.

Для того, щоб проблемна ситуація була ефективною, в ній повинні бути наявними певні суперечності. Мові як лінгвальній діяльності і предметові

вивчення в основній школі властиві такі найзагальніші єдності суперечностей:

- 1) суперечність між реальною дійсністю і узагальненим чи абстрактним її відображенням різними одиницями (елементами) мовної системи;
- 2) суперечність між лексичним та різними аспектами лексико-граматичних (частиномовних), граматичних й стилістичних значень та мовних форм вираження цих значень;
- 3) суперечність між усним і писемним мовленням, звуковою і графічною формами мови.

Дуже важливим шляхом реалізації проблемності навчання української мови буде визначення, відбір та організація предметного плану навчання, але не тільки як наявного знання тієї або іншої сфери, переліку тем, але й насамперед розроблення й організації системи проблем, що відбивають основний зміст матеріалів для читання й аудіювання, говоріння і письма.

Дидактична проблема – це завдання, труднощі, яких учні не можуть подолати за допомогою наявного в даний момент рівня знань: вирішення їх вимагає, крім актуалізації деяких попередніх знань, шукання нових способів і шляхів, що ведуть до досягнення мети, формування нових дій, умінь і навичок. Навчальну проблему можна буде розв'язати лише тоді, коли в учнів є попередні знання, способи дій і внутрішні поривання, доступні для того, щоб включитися в пошук. Це створить надійну основу для пошуку нового, і лише в цьому випадку дидактична проблема буде виконувати свою навчально-виховну функцію.

Для розв'язання проблема повинна бути втілена в певну форму здійснення цього рішення. Вона може бути, наприклад, подана у формі проблемного запитання, проблемної задачі й проблемної ситуації. Тому важливий шлях організації проблемності навчання української мови – це відбір та організація системи проблемних завдань, проблемних запитань і проблемних ситуацій.

Проблемна ситуація – «це ситуація, яку створює учитель на підставі пізнавального завдання або проблемного запитання, що стимулює мислення учнів, підвищує їхню активність у набуванні знань, виробленні умінь та навичок» [2, с. 228]. Вона виникає тоді, коли учень відчуває, що в нього не

вистачає знань для розв'язання поставленого завдання. Саме усвідомлення недостатності наявних знань викликає потребу додаткової інформації, пошуку способів досягнення мети. Центральним елементом у проблемній ситуації є невідоме нове, що повинно бути дослідженим, вивченим. Шукання невідомого у проблемній ситуації є головною ланкою проблемного навчання.

Учитель, плануючи ту чи іншу проблемну ситуацію, повинен в першу чергу зважити на конкретні умови праці, підготовку учнів до сприймання та усвідомлення проблеми, виділити в ній відоме й шукане. Тому дидактичний матеріал, питання і завдання, що служать для створення проблемної ситуації, повинні містити елементи відомого і шуканого в такій мірі, щоб відоме не нівелювало самостійності учнів, було надійним трампліном для пошуків, а невідоме стимулювало до подолання труднощів, що виникають при розв'язуванні проблемного завдання.

Коли учень виявляє протиріччя між наявним рівнем знань і поставленими для виконання завданнями, у нього збуджується інтерес, активізується емоційна і волява сфера.

Одним із найважливіших та водночас одним із найскладніших компонентів застосування проблемного методу під час вивчення теми чи окремого її питання є створення проблемної ситуації на уроці, у тому числі української мови. Від вмiлого і природного створення проблемної ситуації значною мірою залежить результативність вивчення теми в цілому.

Учителі-словесники на уроках української мови мають орієнтуватися в основному на те, що проблемну ситуацію створює, як правило, учитель, виходячи з аналізу згаданих вище суперечностей. При цьому слід враховувати ще й те, що проблемні ситуації (різні за своїм обсягом і характером) можуть виникати також і стихійно.

Створювати проблемні ситуації можна різними способами. Наприклад, упродовж вивчення морфології найбільш поширеними є завдання на розрізнення частин мови за їх лексико-граматичним значенням і сукупністю граматичних ознак, а також – форм роду і числа, омонімічних форм відмінка,

виду, способу дієслів. У таких випадках учителі подають ряд слів або форм, узятих окремо чи в реченнях, та пропонують школярам визначити їх лексико-граматичне та граматичне значення, виділити з поданих слів одну якусь частину мови або форму. Під час виконання завдання учні помиляються, змішують факти, нарешті приходять до висновку, що наявний в них рівень знань не дозволяє правильно виконати поставлене вчителем завдання.

Для виникнення проблемної ситуації джерелом може слугувати стимулювання учнів до виконання практичних завдань – утворення форм відмінків іменних частин мови, активних і пасивних дієприкметників, вставляння в текст відповідних до його змісту слів і словоформ.

Доцільно створювати проблемні ситуації і під час опрацювання таблиць, пропонуючи пояснити відмінність між групами явищ, запропонованих у таблиці. Наприклад, вказати на диференціальні ознаки розміщених групами в таблиці якісних, відносних і присвійних прикметників.

Створювати проблемну ситуацію можна способом стимулювання учнів до виконання завдань, що вимагають нових нестереотипних дій, усвідомлення того, що нові факти не вкладаються в попередньо засвоєні правила, визначення, терміни, наприклад, значення часу і способу дієслова, значення іменника як назви предмета.

Проблемні ситуації можна створювати і за допомогою питань, хоч основна їх функція – бути одним із найважливіших засобів управління навчальним процесом. За допомогою питань можна здійснювати обмін інформацією між учителем та учнями, зосереджувати увагу на певних явищах, виділяти їх із групи однорідних, корегувати думки і дії учнів, спрямовувати їх у певному напрямку. Вдало побудовані питання активізують розумову діяльність учнів, збуджують емоції. Питання за складністю, ступенем самостійно-пошукової діяльності учнів, спрямованої на правильну відповідь, поділяються на інформативні, евристичні та проблемні. Складнішими й більш цінними з педагогічного боку є евристичні питання.

За умови, коли учень на основі створення проблемної ситуації зрозумів і

прийняв проблему, вчитель формулює проблемне завдання, яке треба розв'язати. Це становить вихідний пункт самостійного мислення школярів. Основним у такому формулюванні є чітке з'ясування невідомого в проблемі і елементів, які мають зв'язок. Ці компоненти визначають мету пошуку та в значній мірі й шляхи розв'язання проблемного завдання в цілому. Пошуки невідомого в процесі розв'язування проблеми являють собою головну ланку розвиваючого навчання. Розв'язування проблеми на уроках мови вимагає аналізу фактів, порівняння їх з попередніми знаннями, висунення гіпотез учнями, відчуття інтуїтивного використання ними мовної норми тощо.

Оскільки наше дослідження стосується використання проблемного методу під час вивчення теми «Прикметник», спробуємо запропонувати різноманітні вправи і завдання з урахуванням проблемного підходу саме до цієї повнозначної іменної частини мови.

Прикметник – частина мови, що виражає ознаку предмета, яка відрізняється як від опредмеченої ознаки (*синь небес*), так і від ознаки дії (*працювати наполегливо*), а також від ознаки предмета, зумовленої дією (*написана стаття*). На цей аспект слід звернути особливу увагу учнів під час розкриття значення іменника, прикметника, прислівника і дієприслівника, порівнюючи відповідні слова чи словосполучення, наприклад: *сильний – сила, героїчний – героїзм, дружний колектив – живуть дружно, жовте листя - пожовкле листя*.

Недостатнє усвідомлення суті ознаки, вираженої перерахованими частинами мови чи їх особливими формами (дієприкметником), значно утруднює вивчення їх граматичних категорій.

Опрацювання прикметників у проблемному аспекті зумовлює визначення дидактичної мети – з'ясувати зв'язок предметів і явищ з їх ознаками, а в мові прикметників з іменниками; поглибити знання учнів про значення та граматичні ознаки прикметника як частини мови; показати роль прикметників у художньому і офіційно-діловому стилях мови.

Вправа. Чи зможете ви, прочитавши текст, визначити, яка пора року

описується в ньому? Чому? Перепишіть розповідь, доповнюючи її прикметниками так, щоб вони відтворювали картину певного періоду року (весни, літа, осені). Яку роль відіграють прикметники в тексті?

Надворі світить сонце. Деревя ледь хитаються. Раптом подув вітер. На небі пливли хмари. Почався дощ, який нібито змив усі фарби природи. Та як тільки сонце послало на землю свої промені, все кругом: будинки, дерева, трави – знову заграло фарбами.

Запропоновані учнями прикметники, якими вони змогли розширити текст, можна аналізувати і з погляду граматичних і синтаксичних особливостей. Наприклад, встановити, як залежать граматичні ознаки прикметників від роду, числа й відмінка іменників; визначити, яким членом речення виступає прикметник.

Одразу ж на першому уроці вивчення прикметника як частини мови шестикласникам можна поставити таке проблемне питання: *Чому зразу ж після вивчення іменника ми вивчаємо прикметник, а не іншу частину мови?*

Учитель розповідає учням, що, використовуючи різні предмети чи вивчаючи предмети та явища, ми не тільки знайомимося з їх назвами. Нас також цікавлять ознаки предметів, які дозволяють відрізнити один предмет чи явище від іншого.

Вправа. Якщо ми ведемо мову про квіти, то нас цікавить не тільки назва окремих видів рослин (*конвалія, тюльпан, незабудка, хризантема, волошка*), але й те, якими вони є: *польові, весняні, скромні, розкішні, свіжі*.

Говорячи про гори, ліси, моря, річки, ми не тільки засвоюємо їх назви, але й пізнаємо ознаки: *ліси густі, вічнозелені, листяні, хвойні, темні*.

Звертаючи увагу на значення прикметників та їх роль у формуванні змісту тексту, можна створити проблемні ситуації і поставити учням проблемні питання, зокрема: *За допомогою яких прикметників може бути описано парк восени? Які прикметники варто взяти для опису сходу сонця? Які прикметники допоможуть описати найближчу людину?*

Шестикласники зроблять висновок, що предмет його ознака чи ознаки

пов'язані між собою. Тому стає цілком зрозуміло, що прикметник, який вказує на ознаку предмета, безпосередньо пов'язаний з іменником, що виражає назву предмета; словосполучення іменника з прикметником (*морський прибій, вуличні танці, талановиті українці, смачний сніданок, молочна компанія*) докладніше називають предмет чи явище. Прикметник, як правило, стоїть у позиції перед іменником (прямий порядок слів, виступає означенням), а його рід, число та відмінок такі ж самі, як і в іменника, з яким прикметник зв'язаний у контексті речення.

Для того, щоб учні краще розуміли функції прикметників у мовленні, їм варто давати тексти для порівняння й узагальнення. Учні самостійно зроблять висновок, що прикметники використовуються для точного опису предметів, явищ, подій, але спосіб відтворення і вираження ознаки у прикметників різний: одні прикметники передають ознаки безпосередньо лексичним значенням основи (*високий, гнучкий, скромний, зимовий, приятний*), інші – через відношення до предметів, осіб, ідей, явищ, подій тощо (*український, задовільний, міський, літературний, мирний*).

На першому уроці опрацювання прикметника шестикласникам варто запропонувати коментоване письмо, наприклад:

Вправа. Запишіть складні власні назви, Вкажіть роль прикметників у словосполученнях.

Верховна Рада України, Малий Ходачків, Нобелівська премія, Нова Каховка, Збройні сили України, Південна Америка, Тернопільська область, Дюма Старший, Житомирська автострада, Біла Церква, Великий піст, Полтавська битва, Національна академія наук України, Матір Божя, Шевченківська премія, Державна Третьяковська галерея, Степан тигряча Смерть.

Як бачимо, застосування проблемного методу в навчанні сприяє розвитку пізнавального інтересу, дає змогу удосконалювати вміння самостійно здобувати знання, глибше здійснювати підготовку до професійно зорієнтованого навчання.

Отже, основою проблемного навчання є цілісний процес спільної продуктивної взаємодії вчителя та учнів, який охоплює виявлення проблеми, відкриття знань під час її розв'язання, застосування способів дії до виконання нових завдань. Учитель може обирати один із багатьох імовірних варіантів проблемного навчання з урахуванням особливостей власної педагогічної діяльності, індивідуальних властивостей школярів, рівня лінгвістичної підготовки учнівського колективу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Донченко Т. К. До проблеми методів навчання української мови. *Українська мова і література в школі*. 2015. № 7. С. 2–5.
2. Кочан І. М., Захлюпана Н. М. Словник-довідник з методики викладання української мови. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. 306 с.
3. Кучерук О. Методи навчання мови в українському педагогічному дискурсі. *Вісник Львівського університету: Серія філологічна*. 2019. Вип. 50. С. 246–253.
4. Ющук І. Роздум про мету викладання рідної мови в школі. *Дивослово*. 2004. № 9. С. 10–14.